

УДК 378.046.4

Подліняєва О. О.

РОЗВИТОК ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті порушується проблема формування ІКТ-компетентності вчителів у системі післядипломної освіти, зокрема, розвиток ІКТ-компетентності педагогів суспільно-гуманітарного профілю в міжкурсовий період. Розглядаються питання використання ІКТ у професійній діяльності вчителя для підвищення ефективності навчально-виховного процесу та оптимізації педагогічної праці. Розкриваються особливості використання мережевої взаємодії вчителів для розвитку педагогічної ІКТ-компетентності у міжкурсовий період. Пропонується визначення структури і компонентів мережевої взаємодії педагогів, а також огляд форм і методів їх ефективної діяльності у віртуальних професійних спільнотах.*

***Ключові слова:** ІКТ, Інтернет, віртуальна спільнота, мережева взаємодія, післядипломна освіта, міжкурсовий період.*

Подліняєва О. А.

РАЗВИТИЕ ИКТ-КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ В МЕЖКУРСОВОЙ ПЕРИОД: ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

***Аннотация.** В статье поднимается проблема формирования ИКТ-компетентности учителей в системе последипломного образования, в частности, развитие ИКТ-компетентности педагогов общественно-гуманитарного профиля в межкурсовой период. Рассматриваются вопросы использования ИКТ в профессиональной деятельности учителя для повышения эффективности учебно-воспитательного процесса и оптимизации педагогического труда. Раскрываются особенности использования сетевого взаимодействия учителей для развития педагогической ИКТ-компетентности в межкурсовой период. Предлагается определение структуры и компонентов сетевого взаимодействия педагогов, а также обзор форм и методов их эффективной деятельности в виртуальных профессиональных сообществах.*

***Ключевые слова:** ИКТ, Интернет, виртуальное сообщество, сетевое взаимодействие, последипломное образование.*

Podlinyayeva O. A.

DEVELOPMENT OF THE ICT COMPETENCY OF TEACHERS IN INTERCOURSE PERIOD: PRACTICAL ASPECT

***Summary.** The article raises the problem of the use of ICT in Teacher Training, reveals the features of the use of teacher networking. The propose of the article is the definition of the structure and components of network interaction of teachers and the forms and methods of their effective activities aimed at the formation*

of information and communication competence. The article deals with the development of ICT competence of teachers of social sciences and humanities in intercourse period. It concerns the use of ICT in teacher's professional activity to improve the efficiency of the educational process and optimization of pedagogical work. The author gives the description of peculiarities of the use of networking for the development of teachers' pedagogical ICT competence in self-learning period. To form and maintain a certain level of information competence of teachers it is necessary to organize their continuing training which is a part of integral educational process aimed at training professionals able to effectively use the tools of information and communication technologies to solve practical problems of the profession. The definition of the structure and components of network interaction of teachers as well as an overview of the forms and methods of their performance in virtual professional communities is proposed.

Key words: *ICT, Internet, virtual community, networking, postgraduate education.*

Постановка проблеми. В умовах широкого використання засобів сучасної комп'ютерної техніки в навчальному процесі значно зростають вимоги до професійної компетентності вчителя. Окрім базових знань, потрібних для здійснення педагогічної діяльності, учителям необхідно оволодіти основами роботи із сучасним комп'ютером, уміти застосовувати ІКТ і можливості мережі Інтернет для досягнення визначених навчально-виховних цілей, освоїти нові організаційні форми навчальної діяльності.

Особливістю післядипломної освіти педагогів є стирання кордонів між навчанням і спілкуванням. Навчання в цьому випадку перетворюється в єдиний, послідовний процес, що забезпечує формування особистості вчителя та підвищення його кваліфікації. В. Сластьонін, І. Ісаєв і Є. Шиянов відзначають, що ідея безперервності освіти реалізується не тільки в процесі переходу від однієї форми навчання до іншої (ОППО, семінари, курси), а й періодами напруженої інтелектуальної праці в міжкурсовий період. Як і форми методичної роботи не обирає би вчитель, її ефективність в кінцевому підсумку визначається його самоосвітою та мірою самостійної роботи [1, с. 249]. Слід підкреслити, що короткочасність курсової підготовки підвищення кваліфікації не дозволяє в достатній мірі гармонізувати зовнішнє стимулювання професійної активності і прояв продуктивної ініціативи у професійній діяльності педагога. Використання Інтернет-технологій в системі підвищення кваліфікації відкриває нові можливості. Спілкування в мережі Інтернет знімає часові та просторові обмеження взаємодії вчителів один з одним, дозволяє знайти однодумців, обмінюватися досвідом роботи, працювати над спільними проектами. Дистанційна форма навчання з використанням мережі Інтернет формує у педагога досвід безперервної освіти, професійного спілкування та колективної діяльності. У зв'язку з цим актуальним є пошук психолого-педагогічних засобів формування інформаційно-комунікаційної компетентності в умовах післядипломної освіти вчителів, особливо тих, які викладають предмети

суспільно-гуманітарного циклу. Однією з найбільш перспективних технологій в цьому напрямку може розглядатися мережева взаємодія педагогів, яка забезпечує розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності, підвищення мотивації вчителів до пізнання та використання дидактичних властивостей ІКТ та підтримує ідею безперервної освіти.

Аналіз основних досліджень. Стан, проблеми і ефективні шляхи використання інформаційних технологій в освіті висвітлили у своїх працях А. Андрєєв, В. Гапон, А. Єршов, В. Ключко, О. Спірін та ін. Проблема вдосконалення навчання вчителів за допомогою використання нових інформаційних технологій привертала увагу багатьох дослідників. Зокрема, питання формування комп'ютерної грамотності, інформаційної культури педагога розглядають В. Биков, Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдак, І. Захарова, А. Коломієць, Ю. Машбиць, І. Підласий, Є. Полат, І. Роберт, А. Хуторський та ін.

Метою даної статті є розкриття сутності й технології використання мережевої взаємодії педагогів в системі післядипломної педагогічної освіти для розвитку ІКТ-компетентності вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін у міжкурсовий період.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що організація безперервної освіти вчителів на основі функціонування мережевої взаємодії педагогів, інтегрованої в систему підвищення кваліфікації, що забезпечує розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності, не була предметом спеціального вивчення. Крім того, аналіз наукової педагогічної літератури дозволяє зробити висновок про відсутність у педагогіці наукових визначень понять «мережева взаємодія» і «мережева взаємодія педагогів». Ці поняття зустрічаються в заголовках дисертаційних досліджень, в педагогічних статтях, але без роз'яснень, як ці терміни слід розуміти.

У термінології інформаційно-комунікаційних технологій під мережею розуміється два або більше комп'ютера, що з'єднані між собою ка-

налами зв'язку для обміну інформацією та ресурсами [2]. Є. Патаракін [3] пов'язує початок вивчення мережі як самостійного об'єкта дослідження з розвитком Інтернету та створенням необхідних обчислювальних засобів. Крім того, розвиток комп'ютерних мереж, а на їх основі й мереж гіпертекстових документів та соціальних мереж з людськими лігами, надали дослідникам величезний матеріал, який можна було обробляти і вивчати, використовуючи обчислювальні засоби.

Для нашого дослідження найбільш прийнятним є поняття мережі, розкрите в психологічному словнику як «розширена група людей зі схожими інтересами, що взаємодіють один з одним і підтримують неформальний контакт із метою взаємної підтримки і допомоги» [4]. У соціальній психології під взаємодією розуміють процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок. На нашу думку, взаємодія виступає інтегруючим фактором, котрий сприяє утворенню структур. Особливістю взаємодії є її причинна обумовленість. Кожна з взаємодіючих сторін виступає як причина іншої і як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони, що зумовлює розвиток об'єктів та їх структур. Якщо в процесі взаємодії виявляється протиріччя, то воно виступає джерелом саморозвитку структур. Взаємодія як матеріальний процес супроводжується передачею матерії, руху та інформації. Вона відносна, здійснюється з кінцевою швидкістю і в певному просторі-часі.

У педагогічному енциклопедичному словнику термін «педагогічна взаємодія» визначений як особистісний контакт вихователя і вихованця(ів), випадковий або навмисний, приватний чи публічний, тривалий або короточасний, вербальний або невербальний, що має наслідком взаємні зміни їх поведінки, діяльності, установок. Автори відзначають, що педагогічна взаємодія може проявлятися у вигляді співробітництва, коли успіхи одних учасників спільної діяльності стимулюють або гальмують більш продуктивну і цілеспрямовану діяльність інших її учасників [5]. Основними характеристиками педагогічної взаємодії, на думку авторів, є взаєморозуміння, взаємовідносини, взаємонавчання тощо. Дослідники зазначають, що педагогічна взаємодія включає в себе в єдності педагогічний вплив, його активне сприйняття і засвоєння вихованцем і власну активність останнього, яка виявляється в відповідних безпосередніх або опосередкованих впливах на педагога і на самого себе [1, с. 72].

Отже, під мережевою педагогічною взаємодією слід розуміти навмисний контакт (тривалий

або тимчасовий) педагога і вихованців на основі інформаційно-комунікаційних технологій, наслідком якого є взаємні зміни в їх поведінці, діяльності та відносинах.

Мережева взаємодія педагогів виявляється в різних формах мережевої активності вчителів: створення освітніх сайтів в мережі Інтернет, спільна реалізація кількох установами програм підвищення кваліфікації, представлення та розповсюдження інноваційного досвіду в мережі, онлайн спілкування [3].

Слід зазначити, що мережева взаємодія має бути заснована на принципах людиноцентричного підходу, сформульованих у працях, присвячених питанням застосування інтернет-технологій в освіті [6]. Зовнішня оцінка є досить важливою для людини, для її самопізнання, яке досягається в результаті прямих чи прихованих контактів.

Основною і поки єдиною формою освіти такої взаємодії є мережеві співтовариства, а оскільки взаємодія учасників мережевої спільноти відбувається на основі Інтернет-технологій, часто такі спільноти називають віртуальними [3]. Засобами взаємодії в мережевих педагогічних спільнотах, як правило, є різні канали комунікації, соціальні сервіси зберігання і спільного редагування інформації в мережі Інтернет. Мережеве педагогічне співтовариство можна визначити як мережеве явище, що припускає взаємодію педагогів у процесі вирішення спільних питань професійної діяльності, і як відкриту форму, яка об'єднує постійно поновлюваний комплекс ланок.

Первинне емпіричне вивчення наявних в Інтернеті мережевих педагогічних спільнот показує їх нестабільність, яка простежується в складі учасників, тривалості існування самої спільноти. Як правило, ці спільноти виникають стихійно і мимовільно, їх діяльність не керована. Внаслідок чого спільноти стають неактивними або взагалі припиняють своє існування. Проведений аналіз і порівняння діяльності педагогічних спільнот дозволив нам визначити певні умови успішної мережевої взаємодії педагогічних спільнот: кількість учасників, форми спільної роботи, підтримання мотивації, легкість та доступність використання.

Оптимальна чисельність спільноти – не більше 150 осіб, оскільки людина не в змозі утримати більшу кількість зв'язків. Психологи відзначають: коли людина приходиться у такий багатолюдний ресурс, вона може розгубитися від наявних можливостей спілкування. І коло її знайомств розширюється лавиноподібно до певної межі. Обмеження у спілкуванні визначається тимчасовими характеристиками. Таким чином, складається «своє коло спілкування». Причому,

як правило, коло спілкування формується здебільшого з людей, які прийшли одночасно – у «старожилів» він вже сформований, і «новачкові» туди потрапити складно. По суті, формуються «покоління» [7].

В основі організації мережевого співтовариства має лежати мережева взаємодія педагогів в одному інформаційному просторі, що виявляється в різних формах спільної роботи учасників з метою досягнення певного результату: обговорення на тематичних форумах, консультування в режимі чатів, конкурсна діяльність і т. д. У такому випадку сайт є інструментом підтримки мережевої спільноти, а не просто інформаційним ресурсом. Якщо люди просто заходять на сайт в пошуках будь-якої інформації, то ми можемо говорити лише про групу розрізнених користувачів. Про співтовариство ми можемо говорити, якщо люди починають спілкуватися між собою, робити спільний продукт [8]. Формами діяльності учасників спільноти, за допомогою яких можна підтримувати активність, можуть бути конкурс, спільний проект, навчальний семінар, віртуальна конференція, майстер-клас, опитування, обговорення на тематичних форумах, фестиваль проектів. Перераховані форми мережевої активності учасників можна реалізувати за допомогою методів інформаційно-комунікаційних технологій: форум, чат, відеоконференція, блог, фотогалерея, опитування, тести і т. п.

Наявність технічних детальних інструкцій по роботі з інструментарієм спільноти, опис розділів сайту, можливих видів мережевої взаємодії, а також покрокових рекомендацій з побудови індивідуальної діяльносної траєкторії сприяє ефективній роботі педагогів в мережі.

Наявність форм діяльності співтовариства, що підвищують мотивацію до використання педагогами-потенційними учасниками даного ресурсу в цілях самовдосконалення, а також вдосконалення навчально-виховного процесу, сприяє збільшенню числа зареєстрованих користувачів, стимулює мережеву діяльність педагогів, і в цілому сприяє розвитку самої спільноти.

Цілі і завдання, визначені співтовариством, повинні відповідати потребам сучасного вчителя, а також відповідати тенденціям сучасної парадигми освіти. Дійсно, вчитель цікавиться тільки тим, що йому необхідно для здійснення своєї професійної діяльності. Це призводить до формування мікрогруп у великих спільнотах.

До компонентів мережевої взаємодії педагогів відносяться суб'єкти та напрямки мережевої взаємодії, просторово-предметний компонент. Суб'єктами мережевої взаємодії можуть виступати будь-які педагогічні працівники незалежно від територіальної приналежності і професійної

спеціалізації. Значущими суб'єктами в мережевому середовищі підвищення кваліфікації є носії інноваційного професійного досвіду (модератори), які є мотиваторами підвищення кваліфікації та ініціаторами спільної діяльності в мережі. Успішна взаємодія всіх суб'єктів у мережевому середовищі підвищення кваліфікації забезпечується адміністратором або групою адміністраторів, в ролі яких виступають методисти ІППО. Група адміністраторів є ключовим фактором у забезпеченні ефективності професійного спілкування, пусковим механізмом і центральним ядром всіх процесів життєдіяльності мережі. Вчителі, які беруть участь в мережевій взаємодії, є користувачами ресурсів мережевої педагогічної спільноти. У процесі мережевої взаємодії педагогів можуть виникати професійні творчі групи – команди. Формування подібних колективів може стати основою розвитку предметних педагогічних об'єднань і запорукою розвитку середовища мережевої взаємодії в регіональній системі підвищення кваліфікації.

Мережева взаємодія педагогів у системі підвищення кваліфікації може здійснюватися за такими напрямками:

- інформаційно-консультативна робота (отримання консультацій та методичної допомоги з використання освітніх можливостей ІКТ, обмін педагогічним досвідом, доступ до бази методичних розробок із застосування ІКТ у педагогічній практиці та участь у її поповненні);
- експертно-аналітична робота (отримання експертної оцінки навчально-методичних розробок, освітніх послуг, участь у конкурсах і т. д.);
- навчальна і проектна робота (розробка і створення спільних проектів, відкритих уроків і майстер-класів, обговорення на тематичних форумах, участь у дистанційних курсах і навчальних семінарах, майстер-класах і т. п.);
- науково-методична робота (науково-методичні дискусії, участь у створенні дидактичних і методичних матеріалів щодо використання ІКТ у педагогічній практиці вчителя).

Для спільної колективної та індивідуальної діяльності в мережі має існувати рівнодоступний для всіх учасників загальний простір – просторово-предметний компонент. Даний компонент включає матеріальні умови, що забезпечують ефективну мережеву взаємодію в системі підвищення кваліфікації (сайт, точки віддаленого доступу, обладнання, технічні засоби, що використовуються для проведення освітніх подій, навчально-методичні матеріали, засоби наочності, посібники (друковані та електронні) по роботі в режимі мережевої взаємодії).

До методів здійснення діяльності в мережі ми віднесли електронну пошту, форум, чат, тес-

ти, опитування, web-квести, блоги, дистанційні курси, теле- і відеоконференції.

Результатом спільної діяльності учасників спільноти є різні продукти: методичні розробки, рекомендації, презентації відкритих уроків, плани і т. д. Вони складають основу інформаційної ресурсної бази співтовариства, тому при створенні сайту мережевого співтовариства повинні бути враховані і реалізовані можливості роботи вчителів з даною базою. Це можуть бути бібліотека (каталоги файлів), архіви статей, каталоги корисних посилань в Інтернеті.

Для здійснення моніторингу розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності учасників спільноти можуть використовуватися тести та опитування.

Розглянуті методи організації діяльності вчителів у режимі мережевої взаємодії вимагають від учасників певних знань і вмінь.

Висновок. Для формування та підтримки на певному рівні інформаційної компетентності вчителів необхідна організація їх безперервної інформаційної підготовки, яка є обов'язковою складовою освітнього процесу, спрямованого на підготовку фахівців, здатних ефективно використовувати засоби інформаційних і комунікаційних технологій для вирішення практичних завдань професійної діяльності. Особливої актуальності набуває завдання формування та підвищення ІКТ-компетентності вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін у міжкурсовий період. Вирішенням цього завдання може бути використання можливостей мережевої взаємодії педаго-

гів. Однак наявність низки невирішених питань з утримання навчання вчителів в області мережевої взаємодії педагогів, недостатня кількість розробок форм і методів організації такої підготовки в системі підвищення кваліфікації вимагає подальших досліджень даної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластёнин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; [под ред. В. А. Сластёнина]. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
2. Роберт И. В. Толкование слов и словосочетаний понятийного аппарата информатизации образования / И. В. Роберт // Информатика и образование. – 2004. – № 6. – С. 63–70.
3. Патаракин Е. Д. Сетевые сообщества и обучение / Е. Д. Патаракин. – М. : ПЕР СЭ, 2006. – 112 с.
4. Психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – М. : Астрель, 2006. – 417 с.
5. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь: для студентов высших и средних учебных заведений / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 176 с.
6. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.
7. Нестеров В. К вопросу о динамике сетевых сообществ [Электронный ресурс] / В. Нестеров. – Режим доступа : <http://studlib.ru/article/a-113-7.html>.
8. Утробина Е. В. О формировании сетевых профессиональных педагогических сообществ / Е. В. Утробина // Педагогическое образование и наука. – 2007. – № 3. – С. 64–66.